

Järvspring på renkadaver.

Foto: Jenny Mattisson

Järven är flitig gäst vid lo

Järven äter lika mycket av lodjursdödade som av egna dödade renar, visar en ny studie. Lon och järven kan "turas om" att besöka samma kadaver av en lodjursslagen ren, men undviker att mötas.

Lodjur och järv lever sida vid sida inom Lrenskötselområdet i Sverige där båda arterna till stor del livnär sig på ren även om de äter småvilt som hare, skogsfågel och smågnagare. Redan på 1960-talet spårade forskare lodjur och järv i Sareks nationalpark. Man lärde sig att lodjuret är en effektiv renjägare medan järvens lyckade jakter på ren är betydligt färre.

Men inte behöver järven gå hungrig för det.

LODJUR ÄTER MEST EGET DÖDAT BYTE, JÄRVEN ÄTER GÄRNA ANDRAS

Järvspring på lodjursdödade renar är ingen ovanlig syn i de svenska fjällen och järvens snyltande gör ofta att den får skulden som dräpare även om lodjuret kanske var den "skyldige". Hur påverkar egentligen järven och lodjuret varandra? De delar matbord, men gör de det som fiender eller vänner?

Lodjuret dödar de flesta renar den äter själv och predationstakten, dvs. hur många renar den dödar under en tidsperiod, varierar mycket mellan olika områden, individer och med tillgången på ren.

Järven däremot är en asätare och opportunistisk jägare. Det betyder att den dödar ren när tillfälle ges men däremellan livnär sig mycket på kadaver av framförallt ren, men även älg och på bytesrester som den gömt undan och lagrat i stenholster, snö el-

ler myrar. Järvens predationstakt har vi betydligt mindre kunskap om, men vi vet att åtminstone i områden där det finns gott om lodjur dödar järven betydligt färre renar än vad lodjuren gör.

Vi har följt flera lodjur och järvar med GPS-sändare i Kvikkjokksfjällen de senaste åren, vilket har gett oss ett unikt tillfälle att i fält undersöka vad de har haft för sig och vad de ätit. Under 2008-2009 undersökte vi 522 platser där järven stannat upp eller gjort besök flera gånger och 616 platser där lodjuren varit. Vi fann 327 kadaver, 392 matgömmor eller matplatser dit järven dragit delar av kadaver och 262 legor. Järven hade även besökt slaktplatser efter älgjakten under hösten.

HÄLFTEN AV JÄRVENS RENINTAG ÄR LODJURSDÖDAT

Att järven framförallt livnär sig på ren råder ingen tvekan om. Vi har sett att 84 procent av de kadaver som järvarna besökte var renar men endast åtta procent av dessa var dödade av järvar. Hela 47 procent av de renkadaver som järven besökte var dödade av lodjur. Övriga funna renar hade dödats av okänt rovdjur (lodjur eller järv), rasat över stup eller dragits med i laviner.

Hur viktiga är de lodjursdödade renarna för järven? När järven dödar själv har den tillgång till hela renen men när den utnytt-

jar lodjursdödade renar får den nöja sig med det som lodjuret lämnat kvar och tillgången på mat för järven blir då mindre. Räkna vi bort lodjurets konsumtion finner vi ändå under vår studie att det fanns tre gånger så mycket mat tillgängligt från lodjursdödade renar jämfört med från järvdödade renar, om vi räknar biomassa i form av kadaverdelar som järven kan tillgodogöra sig.

För att få en uppfattning om hur stor del av järvens födointag som kommer från lodjursdödade renar undersökte vi hur mycket tid järven spenderar på dessa kadaver. En fjärdedel av den tid som järven totalt spenderar på kadaver, snyltar den på lodjursdödade renar. Detta motsvarar ungefär lika mycket tid eller till och med något mer som järvarna befinner sig på renar som de själva dödat. Trots att antalet järvdödade renar är betydligt färre i antal än de lodjursdödade spenderar de nästan lika mycket tid på dessa. Samtidigt visar detta att lodjursdödade renar utgör en lika stor del av järvens matresurs som järvdödade, trots att järven utan tvivel får mer mat från en ren den slagit själv än en som dödat av lodjur.

Järven springer ofta fram och tillbaka mellan ett kadaver och en eller flera matgömmor och kan snabbt få undan stora mängder mat. Om detta beteende är tydligare på lodjursdödade byten än dem de dödat själv kanske vi kan ha underskattat betydelsen av

lodjursdödade byten. Lodjur konsumerar endast cirka 60 procent av sina dödade renar, vilket lämnar kvar stora mängder mat till både järven och andra asätare som björn, korp, örn och räv.

En annan intressant observation vi gjort är att järven är lika glad i att besöka lodjursdödade renar på sommarhalvåret som på vintern.

LON HAR INGEN NEGATIV PÅVERKAN PÅ JÄRVEN

Järven är mindre än lodjuret vilket skulle kunna innebära en risk för den när den snyltar på lodjurets kadaver. Vi har emellertid inget dokumenterat fall av att lodjur har dödat järv, men däremot ett fall där en järv möjligen kan ha dödat ett ungt lodjur. Vi ser inte heller något annat som tyder på att lodjuren skulle ha en negativ påverkan på järven.

Om vi ser på det från lodjurets sida kan man ställa frågan: Att någon snyltar på ens mat hela tiden är kanske inte så uppskattat? Över hälften av de renar som lodjuren slår besöks av någon järv inom två månader.

Om järven har möjlighet att skrämja bort lodjuret från dess byte eller konsumerar bety-

Lodjur på nyslagen ren.

Foto: Scandlynx/ Ken Gøran Ugglebakken

djurets matbord

dande delar av kadaver innan lodjuret har ätit färdigt, skulle järvens närvaro kunna leda till att lodjurens predationstakt på ren ökar.

LON OCH JÄRVEN TURAS OM VID "MATBORDET"

Lodjuren i Kvikkjokksfjällen stannar i genomsnitt två dagar på ett kadaver men tiden varierar mellan ett snabbt besök och upp till 10 dagar. Under knappt en tredjedel av denna tid befinner de sig vid själva kadavret. När lodjuret inte äter ligger det i lega på ett avstånd från några meter upp till 7,5 km från kadavret. Medan lodjuret är borta ger detta järven ett gyllene tillfälle att snylta på kadavret.

I genomsnitt tar det drygt fyra dagar för en järv att finna en lodjursslagen ren, men vi har ett fall där järven var där redan fem timmar efter att renen blivit dödad av lodjuret. Detta hör dock inte till det vanliga och det är bara i cirka 15 procent av järvbesöken som lodjuret fortfarande är kvar i närheten av sin ren när järven anländer.

Trots att järven och lodjuret utnyttjar kadavret under samma tid är de sällan där samtidigt. I genomsnitt befinner de sig 3 km ifrån varandra medan de utnyttjar samma kadaver. Endast vid sju tillfällen av 700 var de närmare varandra än 100 m. Detta tolkar vi som att de båda försöker undvika att mötas eftersom båda kan riskera att råka illa ut om det blir bråk. Järven tycks veta, att även om den väntar tills lodjuret lämnat kadavret kommer det att finnas mat kvar. Vi har inte sett några tydliga tecken på att järven

kan jaga bort lodjuret från ett kadaver men vi kan inte utesluta att järven kan ha en störande påverkan på lodjuret. Däremot har vi en observation där en lodjurshane ser ut att ha skrämt bort en järvhona som besökt hans kadaver. Vad som egentligen händer när lodjuret och järven verkligen möts öga mot öga vet vi tyvärr lite om. Den informationen kan inte GPS-halsbanden ge oss.

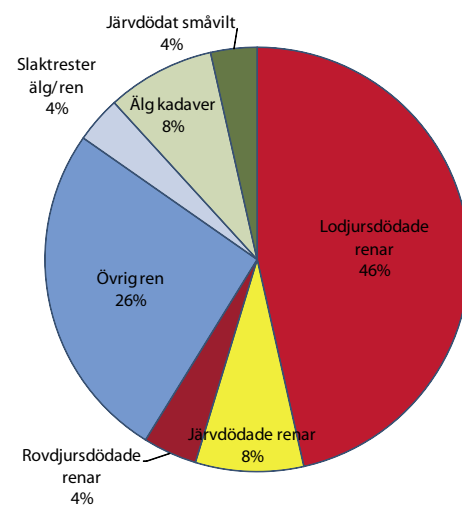
VI HAR STUDERAT samspelet mellan järv och lodjur i ett område med god födotillgång året runt. Det vi ser här kan skilja sig åt från ett område där det är långt mellan bytesdjuren och svårare att finna mat. Lodjuret kanske ökar sitt försvar av kadaver och järven kanske blir tuffare i sin frammarsch. Vi fortsätter att studera samspelet mellan dessa arter både i Kvikkjokksfjällen och i ett nystartat projekt av Scandlynx i Finnmark, Norge, där bytes-tillgången varierar kraftigare.

Våra preliminära resultat visar att lodjur bidrar till en ökad födotillgång för järven.

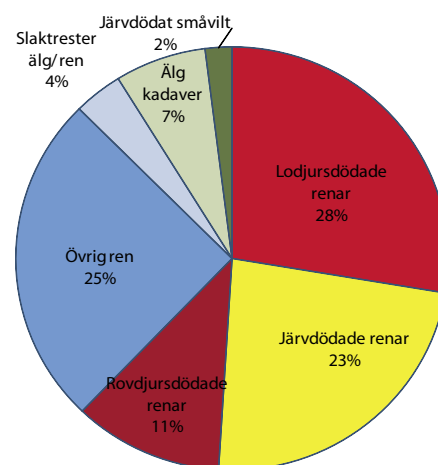
Därmed är det sannolikt att förekomst av lodjur kan leda till en ökad reproduktionsframgång hos järvhonor. Detta är potentiellt betydelsefullt ur ett förvaltningsperspektiv, då förvaltningen av lodjurstammen samtidigt kan ha stora konsekvenser för järvstammen.

JENNY MATTISSON

Doktorand vid Grimsö forskningsstation, SLU. Studerar lo och järv i renskötselområdet i ett samarbete mellan Lodjurs- och Järvprojektet. För mer info se: <http://scandlynx.nina.no> och <http://www.wolverineproject.se>

Fördelning av de kadaver som järven besöker i antal. Ren utgör totalt 84 %.

Fördelning av järvens tid på kadaver.